

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Az internátusok állami felügyelete.

Ha az iskolaügy fejlődését nézzük, lehetetlen észre nem vennünk, hogy az internátusok Európaszerte a modern iskolázásnak fontos szerveivé lettek. Az egészen természetes, hogy az angol ifjú a collégekben nevelkedik; Franciaországról tudjuk, hogy az internátusok hazája, s különösen a laikus iskolák behozatala óta rendkívül megnőtt a szerzetesek internátusainak a száma, s Németországban is 346 intézetet sorol fel egy kezemben levő mű. Nálunk is egymásután keletkeznek a különböző jellegű internátusok, s tudomásom szerint egy intézet sem tud minden jelentkezőt felvenni. A nagy kereslet föltétlenül igazolja az e nemű intézetek szükségét.

1. Az egyes intézetek növendékeinek alig fele vagy egyharmada lakik szüleinél, míg a nagyobb része idegen helyen kénytelen ellátást keresni. Ez az ellátás azonban a legritkább esetben mondható kielégítőnek. Az ellátást nyújtók ritkán vannak abban a helyzetben, hogy a náluk levő növendékek nevelését kifogástalanul végezhetnék, vagy azért, mert egyszerűen nincsen meg bennük a képesség, vagy pedig nem is törődnek a növendékek nevelésével, mert a diáktartást egyszerűen jövedelmi forrásnak tekintik. Mindezek a dolgok közismertek, épen azért nem meglepő, ha a szülők szívesen látják és keresik azon intézeteket, melyekben hivatásos nevelők végzik a nevelés munkáját, s ahol az ellátás is olcsóbb és megbízhatóbb szokott lenni.

Mélyebb megfontolás után állíthatjuk, hogy az államnak kötelessége volna elegendő számú internátusról gondoskodni, mint ahogy tanintézetekről gondoskodik. A tanintézetek rendszerint városokban vannak, költségeikhez azok a szülők is hozzájárulnak, akik vidéken, az iskolától távol laknak. Ezek tehát az iskolához adott járulékokon kívül kénytelenek gyermekeik drágább és bizonytalanabb elhelyezéséért külön fizetni, mi alól a városban lakó szülők fel vannak mentve. Tehát tisztán a szülők szempontjából is szükséges, hogy az állam kellő számú internátusokat állítson fel a tanintézetek mellett.

Ezt azonban az iskola szempontja is kívánatosá teszi. Középiskolai Rendtartásunk az iskolának, a főigazgatónak és az igazgatónak kötelességévé teszi a növendékek iskolán kívüli életének ellenőrzését, s a diáktartót a szülők helyettesének tekinti, kire a házi felügyelet és nevelés tekintetében kötelességeket és jogokat ruháznak. A Rendtartás tehát az iskola és a szülői ház, illetőleg a diáktartó család kapcsolatát kívánja, de hasznát a fennálló rendelkezések elégtelensége miatt épen nem látja. Nagyon jól tudjuk, hogy a tanári karok folyton panaszkodnak eme kapcsolat hiánya miatt, a fennálló rendelkezések azonban nem nyújtanak kellő orvoslást, s csak akkor értesülnek az iskola emberei a bajról, mikor segíteni már úgy sem lehet. Hány esetben lehetne az iskolai munkát veszélyeztető okokat megszüntetni, ha az iskola a hatását falain kívül is tudná érvényesíteni! Meggondolást érdemel az is, hogy a nevelés hiányának vagy hibáinak hatása nem szokott azonnal jelentkezni, vagy oly formában nyilatkozik meg, amelynél a közvetlen okot egyáltalán nem lehet az okozatból konstatálni. A tanári tekintély hanyatlását, a kötelességtudás hiányát, a növendékek idegességét, blazirtságát igen sok esetben az otthoni nevelés hiányaiból lehet megérteni. Az iskolai hatóság e tekintetben tehetetlenül áll az utca, a társadalom, az otthon káros hatásaival szemben.

Egészen más a dolog az internátusokkal. Ezek, ha nem tisztán nyerésszkedő üzletek, ha élükön nevelésben járatos és hivatásuk magaslatán álló egyének állanak, elsősorban nevelőintézetek, melyek működésükben az iskola feladataihoz alkalmazkodnak, annak munkáját folytatják, kiegészítik. Az iskolai nevelés ebben az esetben kiterjed a növendék egész életére, abban a szellemben folytatódik, amely az iskola falai között él.

De meg a modern iskola nem is tudja feladatát megoldani vele kapcsolatos internátusok nélkül; a túlságba vitt szakrendszer miatt az akarat és jellem intenzív művelését egymagában el nem végezheti. Az akarat nevelésére nem elég az oktatásban rejlő ethikai nevelés. A Herbart-féle nevelőoktatás az elméletben nagyon szép, de a valóságban üres fantomnak bizonyult, azért teljes joggal beszélnek ma az iskolai nevelés csődjéről. Ellenben az internátusok természetes palesztrái az akarat és jellem nevelésének, mert ezekben a nevelők működését semmiféle idegen hatás meg nem ronthatja, a növendékek egész élete a nevelő szeme előtt és irányítása mellett folyik le; maga válogatja meg a szükséges eszközöket, maga állapíthatja meg a célt, és a cél elérésére szolgáló módokat, s a nevelés eredményét veszélyeztető minden körülményt távol tarthat. Aztán a testnevelés mai kívánságai sem valósíthatók tisztán az iskolában. Hol van az az iskola, mely für-

dőkkel rendelkezik? A mindennapi tornázás, a test célszerű és rendszeres edzése, az alvásnak és a munka idejének szabályozása, a sportok gyakorlása csak jól rendezett internátusi nevelésben lehetséges. Ma már a modern iskola a munkára kell, hogy neveljen, a különböző kézimunkák űzése pedig az otthoni nevelésre szorul.

Könnyű ezek alapján belátni, hogy az internátusok létesítése ma már közszükséglet mind a szülők, mind az iskola szempontjából, a társadalomra és az államra tehát nem lehet közönbös, van-e elegendő számban ily nevelőintézet, s különösen az nem lehet közönbös, hogy ez internátusok, ha egyáltalán vannak, mint vannak felszerelve, s bennök minő munka folyik.

2. Az iskolaügy története mutatja, hogy az internátusok már eleve kiegészítő és szükséges szervei voltak az iskolának. A keresztényesség iskoláiban a növendékek, rendszerint papi hivatásra készülvén, kolostorokban vagy a püspöki szemináriumokban szigorú felügyelet alatt közösen éltek. A középkori egyetemek szintén bennlakással voltak szervezve, a hallgatók közös kollegiumokban vagy burzáokban, nemzetiesség szerint csoportosultak, sőt még a magisterek is, lévén legtöbbször klerikusok, szerzetesi disciplina alatt a hallgatókkal együtt éltek. A humanizmus korából való az internátusi élet egyik legszebb alkotása, a Gonzaga herceg gyermekeit nevelő *Vittorino de Feltré Casa Giocosá*-ja, mely a modern nevelés hangoztatta elveket mind megvalósította, s mintája a mai *Landerziehungsheim* néven ismert modern internátusoknak. Tudjuk, hogy mikor az egyetemeken a kollegiumok és a burzák felbomlottak, ezzel a növendékek és a tanárok közt eddig fennálló belső viszony is teljesen felbomlott, a diákok erkölcsi hirtelen züllésnek indultak, a durva botrányok és verekedések napirnden voltak, s csak a rendőrség tudott rendet teremteni.

Korunk ismét kezdi belátni, hogy nem helyes, hogy a diákok iskolán kívüli életére az iskolának semmi befolyása nincsen, s keresi az iskola és a szülői ház közötti kívánatos összhangot és együttműködést (l. a szülői értekezleteket). Sőt teljesen megérett a gondolat, hogy lehetőleg minden nyilvános iskola mellé internátus szervezendő, mely a növendékek ellátásának és nevelésének gondját egészen magára veszi és hivatásos nevelők kezébe teszi. A társadalom és az állam mindenütt segíti és támogatja eme mozgalmat, mert átlátta, hogy az internátusok az iskolák működését kiegészítik.

3. Miután az állam felismerte az internátusok fontosságát, ezzel nem szabad megelégednie, hanem ezekre is ki kell terjeszteni joghatóságát és felügyeletét, tekintet nélkül az intézet jellegére. A társadalomnak és az államnak köze van a neveléshez is, mert az állam a legfőbb tényezője és hordozója a kulturának, s ma nemcsak jog-

államnak kell tekinteni, hanem kell, hogy kulturállam legyen. Végtelen egyoldalúság és végzetes tévedés volna, ha az állam kormányzata csak eszét és értelmét akarná kiművelni polgárainak, a jellem és az erkölcs művelését elhanyagolná, vagy közömbösnek tekintené.

Az a kérdés, hogy az államnak van-e joga és kötelessége az oktatásra nézve, elméletben és gyakorlatban egyaránt el van döntve. E téren nincs ellenmondás, az állam teljesíti is azt a kötelességét, hogy szükségletek szerint iskolákat állít, s a meglévőket erkölcsileg és anyagilag támogatja; másrészt pedig minden rendű és rangú iskolák felett legfelső felügyeleti jogot gyakorol az illető nevelő ténylezők helyeslése mellett. Másként áll azonban a neveléssel. Ez a kérdés még nincs megoldva, e téren erős ellentétek vannak. A nevelés ugyanis lényegében az ember lelkének alakítása bizonyos eszmék szerint, azaz erkölcsi nevelés, s az erkölcsi nevelés célját, feladatát, eszközeit az államnak nincs jogában és módjában minden egyes egyénre vonatkozólag megállapítani, elrendelni. Az erkölcsi nevelés az egyes ember hitét, érzelmeit, meggyőződését érinti, és számosan vannak, akik a filozófiai erkölestannal, melyre egyszerűen az értelem munkája, következtetés által lehet eljutni, nem elégszenek meg, akik nem ismernek más erkölcsöt, hanem csak a vallás igazságain nyugvó erkölcsöt. Az bizonyos, hogy az államnak sem joga, sem képessége nincs arra, hogy a polgárok vallását irányítsa, kialakítsa; feladata, mint Eötvös helyesen mondja, csak az lehet, hogy a polgárok hitét, érzelmeit, meggyőződését minden sérelem ellen megóvja (A XIX. század eszm. II. 271.).

Az államnak, mint a közjólét legfőbb őrének és biztosítójának, jogai és kötelességei vannak a nevelés körül, mint a jog mondja, s ebből nagyon szépen le lehet vezetni azt, hogy a nevelőintézetek állami ellenőrzése teljesen jogosult. Az állam elismeri a családot, a társadalmat, az egyház jogát a nevelésre, de joga és kötelessége közbelépni, hogyha bármely polgár egyéni érdeke ellen vétének. Joga van arra, hogy bármely szülőt megfosszon gyermekétől, ha azt nem tudja, vagy nem akarja nevelni, épúgy bezáráthatja azt az intézetet, mely akár az egészségét, akár az erkölcsét veszélyezteti a növendékeknek.

4. Az internátusok és egyéb nevelőintézetek állami felügyelete már elvben ki van mondva, tételes intézkedéseket is találunk a kiadott Középiskolai Rendtartásban, mely kötelességévé teszi az iskola igazgatójának és a főigazgatónak, hogy az iskolákkal kapcsolatban levő nevelőintézeteket, konviktusokat, alumneumokat, internátusokat különösen nevelés és egészségügy szempontjából ellenőrizték, s a szükségesnek vélt intézkedéseket a miniszteriumnak bejelentették (Igazgatói Utasítások 22., 38. §§. Főigazgatói Utasítások 9. §.).

Ez intézkedések azonban éppen általánosságuk miatt nem al-

kalmassak arra, hogy az ellenőrzés és felügyelet eredményes legyen. A korszellem kívánja az internátusokat, épen azért sok helyen egyszerűen az üzleti érdek hozza létre ezeket az intézeteket, melyekben természetesen a komoly nevelés feltételeit hiába keresnők. Vannak aztán komoly jellegű intézetek, különösen a régiek közt, melyek elhelyezés és felszerelés tekintetében oly szegények, oly ósdiak, hogy bennök az ifjúság testi és erkölcsi érdekei komoly veszedelemben vannak. A modern nevelésügynek és pedagógiának ma már megállapodott elvei vannak, melyek tételes törvényekben és miniszteri rendeletekben kifejezve, kötelezők minden nyilvános és magánintézetre, csak épen az internátusokra nem találunk ilyen pozitív intézkedéseket; az oktatás terve és methodikája ma már minden iskolafajra szigorúan meg van állapítva, csak a neveléstannak legfontosabb része, a jellemképzés és az erkölcsi nevelés nincsen szabályozva.

Pedig már más államok kezdik pótolni a mult mulasztásait. Így Romániában már 1896-ban a közoktatásügyi kormány rendeletet bocsát ki a magánjellegű tan- és nevelőintézetekre vonatkozólag; kimondja, hogy a vegyes internátusok, azaz olyanok, melyekben fiúk és leányok vegyesen vannak, tilosak; megszabja, hogy milyen idősnek és képesítésűnek kell lennie az internátus vezetőjének, hány és minő helyiség legyen az intézetben; és szabályozza az állami felügyelet módját. Bajorországban a kormány 1907-ben adott ki bő szabályrendeletet, mely 41 lapon intézkedik a magánjellegű iskolák és nevelőintézetek, internátusok alapítása, vezetése, felszerelése és felügyelete felől. Kimondja, hogy mindennemű intézet megnyitására a miniszter engedélye szükséges, melyet bármikor megvonhat, ha az intézet az ellenőrzés közben felmerült hiányok, vagy bajok orvoslásáról nem gondoskodik. Az állami ellenőrzés nemcsak egészségügyi dolgokra terjed ki, hanem magára a nevelésre is, épen azért nemcsak a szabályzat, hanem a napirend is felterjesztendő a miniszteriumhoz, és ezenkívül minden évben jelentést kell az évi működésről felterjeszteni.

Egyes államok tehát már az internátusokra is kiterjesztik felügyeletüket és ellenőrzésüket. Ennek természetesen nem szabad önkényesnek, vagy pedig olyannak lennie, mely akár a társadalomnak, akár az egyháznak a nevelésre való jogát korlátozná vagy sértené. Az állam ellenőrzése körülbelül a következőkre terjedne ki. Jogában áll először minden internátus vagy konviktus egészségügyi állapotát ellenőrizni, vonatkozzék az akár az épület építésére vagy berendezésére, akár a növendékek nevelésére. A belügyminiszteriumnak a közegészségügyre vonatkozó rendelkezései tehát teljes egészökben állanak az internátusokra is. Sőt e rendelkezések kiegészítendőek,

mert tudomásom szerint eme Szabályzatban csak a járványos betegségek megakadályozására vannak intézkedések. Az állam megszabhatja, hogy minden nevelőintézetnek legyen tágas udvara, elegendő nagy kertje, fürdőszobája, s külön helyiségei a betegek elhelyezésére. Nem szabad megengedni a zsufoaltságot, sem azt, hogy a növendékek egész nap egy helyiségben legyenek és ugyanott aludjanak. Az ellenőrzésnek ki kell terjednie arra is, hogy az intézet nevelői képesített egyének legyenek, hazafias érzelemben és erkölcsben kifogástalanok. Az intézet munkarendje, házi- és napirendje szintén bemutatandó. Különösen fontos a nemzetiségi vidékeken működő intézetek ellenőrzése. Hogy az állami ellenőrzés ilyen helyen nagyon kényes, az természetes, de az államnak tudnia kell és akarnia szükséges érvényesítenie befolyását. Ha valamely tanintézetnek segítséget ad, mindig talál módot arra, hogy ellenérték gyanánt befolyást biztosítson magának. Így kell tennie az internátusokkal is.

Az internátusi nevelés helyes elrendezése és irányítása tüntetheti el az iskola és az élet közt valóságban tátongó űrt s ezen fordul meg a jövőendő ifjúság helyes nevelése. Közérdek tehát, hogy az állam, mint a kultúra legerősebb tényezője és letéteményese, figyelmét az internátusokra is kellő mértékben kiterjessze.

Bihari Ferenc.

IRODALOM.

Ranschburg Pál: Pszichológiai Tanulmányok. I. kötet. Budapest, 1913. XIV+236. (Gyermektanulmányi Könyvtár. 2. köt. Kiadja a Magyar Gyermektanulmányi Társaság). Ára 5 kor. Eggenberger.

Ranschburg hálára kötelezte a magyar nevelőket, hogy ebben (és a majd következő II.) kötetben az utolsó évtizeden át folyóiratokban, elszórtan megjelent, részben ezideig még egyáltalán meg nem jelent pedagógiai vonatkozású pszichológiai tanulmányait kiadta. Különös jelentőségű ez a pedagógiai pszichológiai kutatás mai korszakában, midőn boldog-boldogtalan minden komolyabb előképzettség és módszeres kritikai óvatosság nélkül «kísérletezik», egyoldalúan összehordott adataiból grafikonokat szerkeszt, semmitmondó «törvényszerűségeket» állapít meg. E jelenségeket leghelyesebben a *psychological fact* tömegpszichológiai kifejezéssel lehetne megjelölnünk, amelyen egy társadalmi réteg figyelmének hirtelen valamely új tárgyra való fókuszálását értjük. Ilyen divattá lett bizonyos dilettáns tanügyi körökben a gyermek mindenoldalú «megfigyelése.» Ennek a mozgalomnak